

SZOVÁK KORNÉL
Gersei Pethő János címerbővítő armálisa

Pray György egy 1775-ben napvilágot látott munkájában hosszan értekezett a Névtelen Jegyző forrásairól, s egyebek között a következőket írta: „Hogy milyen forrásokat használt írásához, nyilvánvalóan maga árulja el a következő szavakkal: 'Különböző történetírók hagyományai szerint az isteni kegyelem segítségére hagyatkozva stb.,' azt azonban, hogy kik is ezek, ha ugyan egyáltalán a történetírók közül valók voltak, elhallgatja. A n(agy nevű) Bél Mátyás azt gyanítja, hogy ő (tudniillik Anonymus) orosz (történet)írókat ért rajta. Azonban tartok tőle, hogy abban a korban a mieink semmit nem tudtak azokról (ti. az oroszokról), vagy, ha tudtak is valamit, kétséges, vajon azok ismerték-e a nyelvüket, akiket erre a munkára alkalmaztak. Bizonyos, hogy az orosz történetírók munkáikat anyanyelvükön írták, ezek közül néhányat a neves Herberstein – úgy vélem – feltehetőleg elsőként fordított latinra, mígnem ebben a században a pétervári akadémia vállalkozott arra, hogy jelentős részüket németre fordíttatja. Oly távol áll Anonymustól, hogy ezekkel egybehangozzék, hogy a lehető leginkább láthatólag le is mond róluk, amit később majd ki is fogok fejteni. Ezért úgy vélem, ő ősrégi krónikákat tart szem előtt, akár ha külföldiek lettek legyen is, amilyenek láthatólag a Metzi Évkönyvek voltak, melyekből szinte szó szerint kírja mindazt, amit Liutratius vercelli püspökről mesél el; vagy ha inkább hazaiak, olyanok, amilyeneket a tárnokok ispánjánál – nem pedig mesterénél, ahogyan Bél szeretné, s amit én mindenképpen megkülönböztetek – őriztek az oklevelek tanúsága szerint. Idézek néhányat. Albert király abban az oklevelében, melyben sorra veszi Garai László macsói bán érdemeit, a következő szavakat írja: 'Hogy az ellenségen (ti. a törökökön) dicsőséges győzelmet aratott, az a mi elődünknek az (oklevelekben) írott történeti (*litterales historiae*) által örök emlékezetül hagyatván bizonyosan tudott dolog.' Világosabban lehet következtetni erre II. Ulászló 1508. évi okleveléből, mellyel Pethő Jánosra bízta gyermekeit, Lajost és Annát, az ősei által a király iránt állhatatosan megtartott hűség okán azt mondja: 'Ennek a dolognak igen megbízható tanúbizonyságai a magyar királyoknak az Évkönyvei (*libri Annales*) maguk is, melyekben igen nagy szorgalommal és nagy fokú hitelességgel minden idők történéseit¹ összeírták.' De ezek a királyoknak,

és nem a korábbi fejedelmeknek a korára vonatkoznak; én bizony úgy gyanítom, hogy Béla Jegyzője ezekből (az Évkönyvekből) meríthette azon dolgokat, melyekkel kapcsolatban világosan megmondja, hogy a királyokról elő fogja adni őket. Innét merítettnek tűnhetnek bizonyos dolgok is, amik Szt. István s talán Géza fejedelem korát illetik. Mivel ugyanis ők előszeretettel támaszkodtak azon külföldiek segítségére, akik a vallással együtt elsőként honosították meg az irodalmat/írásbeliséget is, könnyen meglehet, hogy ezek tanácsára és szorgalmazására kezdték összeállítani a honi történelmet és őrizni azt a tárnoki házban, vagyis a királyi kincstárban. De hogy a régi fejedelmek történetét (szerzőnk) honnét meríthette, egyáltalán nem tudom. Hogy azonban a történelem olyan részletességgel lett volna kifejtve az Évkönyvekben – ha abban az időben mégis voltak egyáltalán ilyen könyvei a mieinknek – bármennyire szeretném is, nem visz rá a lélek, hogy elhiggyem. Azt gyanítani – Bél láthatólag ezen az állásponton van –, hogy a Jegyző a Zoltán (fejedelem) alatt összeállított emlékeztető könyvekből (*libri memoriales*) merítette állításait, pusztán vélelem csupán, sem az ésszerűség nem támasztja alá, sem nem is valószínű." Lapalji jegyzetében még gyorsan hozzátette: „Ezekből kifolyólag cáfolom, hogy a mieink Krónikája ezekből az Évkönyvekből fajzott volna el, mivel azokról, akik a Pethők családjából nevet szereztek maguknak, semmi sem található (ti. az Évkönyvekben, vagyis a krónikákban). Talán Pethő Gergely ezért is szótt nem keveset Magyar Krónikájába. Van ugyanis itt egynéhány dolog, amit a többi elhallgat.”²

vö. *Lexicon Latinitatis Medii Aevi Hungariae. A Magyarországi Latinság Szótára.* Vol. I./I. Ad edendum praeparavit / Kiadásra előkészítette Iván Boronkai. Bp., 1987. 43–44. Itt Pray értelmezésének megfelelően tartottam meg az első jelentést.

² *Georgius Pray: Dissertationes historico-criticae in Annales veteres Hunnorum, Avarum et Hungarorum.* Vindobonae, 1775. 74: „§. VII. Quibus sit fontibus ad scribendum usus, idem aperte in haec verba prodit: *Secundum traditiones diversorum historiographorum divinae gratiae fultus auxilio etc.* Qui autem si ex historiographis fuerint, reticet. Cl. Mathias Bellius suspicatur, Russicos scriptores ab eo intelligi. Vereor tamen, ut eo tempore nostri quidquam de his compertum habuerint, aut, si habuere, num, qui ad has muneris partes appliciti sunt, eorum linguae fuerint gnari. Certe Russicarum rerum scriptores patrio idiomate sua exarasse constat, quorum aliqua illustris Herbersteinus, omnium forte, ut puto, primus in Lati[n]um traduxit, quoad hoc seculo Academia Petropolitana id sibi operae dedit, ut praecipuam partem in Germanicum traderet. Tantum abest, illis Anonymus ut consentiat, ut quam maxime etiam, quod postea

¹ A szöveg értelmezésétől függően az „acta” jelentése lehetne „események” is, valószínűbbnek látszik azonban a jól dokumentált „irat” értelem,

Tudományos történetírásunk egyik alapítóját a – nem ok nélkül – hosszan idézett helyen az érvelés heve nem csak nyelviileg (*ob constantem in regis fidem ab eius maioribus servatam*) ragadta el, nem csak az évszámot írta el egy esztendővel, de feltehetőleg alaposan félre is értette forrása-inak egyikét-másikat, Albert király oklevelét mindenképpen. Ott ugyanis a hivatkozásban (*eiusdem praedecessoris nostri litteralibus historiis aeternae memoriae traditum*) aligha vitatható módon nem valamiféle történeti munkára, hanem a középkori magyarországi adományleveleknek nyugati társaiktól éppen elbeszélő bőbeszédűségükben különböző *narratió*ira történik utalás, melyekben rendszerint az adományos érdemeit foglalták össze, gyakorta az ősökre visszatekintő hatállyal.³ Másik hivatkozását maga is világosabb bizonyítéknak tartotta, bővebben is idézett belőle, de hogy a szövegösszefüggésből kiragadott részt pontosan értette-e, itt sem egyértelmű. Arról mindenesetre meg volt győződve, hogy a tárnoki házban őrzött *libri annales* kifejezése alatt egy történeti munkát, régi krónikát kellene érteni, ennek folytán látszólag méltán adott hangot kétkedésének, miután a fennmaradt latin nyelvű történeti munkákban (Budai-, Dubnici-, Thuróczy-krónika, Bonfini Tizedei) valóban hiába is kereste, nem találhatta nyomát sem a Gersei Pethőknek, lévén, azok nem is szerepeltek ezekben a művekben. Az mindenesetre figyelemre méltó, hogy nem ébredt gyanú a kritikai módszeréről méltán híres Prayban a szöveg értelmezését illetően.

declarabo, recedere ab iis videatur. Proinde opinor illum ad vetusta chronica respicere, sive externa illa fuerint, cuiusmodi Annales Metenses videntur fuisse, ex quibus, quae de Liutvarto episcopo Vercellensi narrantur, fere ad verbum exscribit; seu potius domestica, qualia apud comitem tavernicorum, non item ut Belius vult, magistrum, quae ego utique secerno, aservata fuisse, diplomata testantur. Afferam non nulla. Albertus rex in litteris, quibus Ladislai de Gara, bani Machoviensis merita recenset, his verbis utitur: *De hostibus vero eiusdem (hoc est Turcis) gloriosum triumphum obtinuisse eiusdem praedecessoris nostri litteralibus historiis aeternae memoriae traditum constat.* Clarius id conficiat ex Wladislai II. diplomate anni MDVIII. Quo Ioannem Pethő proliis suis, Ludovico et Annae praeposuit, ob constantem in regis fidem ab eius maioribus servatam: *Cuius rei, inquit, ipsi quoque libri annales regum Hungariae, qui in aedibus nostris tavernicalibus conservantur, in quibusque acta omnium temporum diligentissime et summa fide conscribuntur, locupletissimi testes sunt etc.* Sed haec ad regum, non item primorum ducum tempora spectant; ex quibus ego Belae Notarium ea depromissem quidem suspicor, quae se de regibus editurum non obscure indicat, reliqua non item. Certe quae ad d. Stephani ac forte etiam Geysae ducis aetatem attinent, hinc quoque deprompta videri possunt. Nam cum isti exterorum, qui litteras primi in Hungariam cum religione invexerunt, opera liberaliter uterentur, facile effectum fuerit, ut horum consilio et diligentia res nostrorum conscribi coeptae sint et in domo tavernica seu gaza regia custoditae. At unde praeceptorum ducum res gestas noster hauserit, compertum penitus non habeo. Has enim tam singulatim, ut ille refert, in annalibus, si quos tamen id temporis nostri habebant, expressas fuisse adduci non possum, ut mihi, quamquam velim maxime, persuadeam. Suspiciari autem, quod Belius videtur innuere, Notarium hunc ex libris memorialibus sub Zultano confectis sua promissis mera coniectura est, nulli rationi innixa, nec verisimile.” Az „r” jelzésű lapalji jegyzetben, mely a címereslevélből idézett szöveghez kapcsolódik: „Ex his arguo nostrorum chronica ab his annalibus variare, quoniam de his, qui ex familia Pethő inclaruissent, nihil reperire est. Forte Georgius PETHŐ non pauca hinc chronico suo Hungarico inseruerit. Sunt enim hic aliqua, quae ceteri reticent.”

³ A *narratio*-kérdés legutóbbi összegzése: *Zsoldos Attila: Kárászi Sándor bán és utódai. (Észrevételek a narratiók eredetéről és szerepéről). Századok*, 135 (2001) 385–407.

Jelenlegi tudásunk szerint azonban ő volt az első, aki a Gersei Pethők nevezetes címereslevelét forrásként bevonta a történeti irodalomba és érvelésbe, s amint az a fentebbiekből kiderül, ő a régi, az idők során elkallódott évkönyvi-irodalom kétségtelen bizonyítékát olvasta ki belőle. Értelmezését a későbbi forráskritika nem igazolta, de a jezsuita történetíró érdeklődésének így sem lebecsülendő a jelentősége: napfényre hozott egy fontos történeti forrást, amihez feltehetőleg idősebb rendtársának, Kaprinai Istvánnak (1714–1785) a gyűjteményéből jutott hozzá.⁴ Nem sokkal ezt követően a hivatkozott oklevél teljes szövege is napvilágot látott, igaz, nem eredetiben, hanem VI. Károly Bécsben 1712. április 5-én kelt átírásában.⁵ A szöveget most már egész terjedelmében tanulmányozva több mindenre is fény derülhetett, többek között arra, hogy nem egy egyszerű udvarmesteri kinevező iratról van szó, hanem Gersei Pethő János címerbővítéséről, melyben az adományost valóban a királyi gyermekek udvarmesterévé nevezi ki életfogytiglan a kibocsátó. Meg arra is, hogy az oklevél éppen az ellenkezőjét állítja annak, amit Pray magyarázata sugall: itt ugyanis az olvasható, hogy a Pethők családját soha nem csúfította el a hűtlenség vétke, ennek a tanúi a *libri annales*, mert ezekben semmi sem található a család hűtlenségére nézve.⁶ Bartal az általa nyomtatásban közzétett forrást a levelesítés szokásjogi intézménye miatt hozta szóba, úgy vélte ugyanis, hogy az 1507-i oklevél éppen a levelesítési jegyzékeknek a tárnoki házban történt őrizetét tanúsítja.⁷ Ő tehát már nem évkönyvi feljegyzésekre, hanem afféle hivatali évkönyvekre („fasti”) következtetett. Valamivel később – Bartal szövegkiadásáról és értelmezéséről nem vévén tudomást – Podhradzky József Anonymus munkájának hitelességéről írt könyvében visszatérni látszott Pray értelmezéséhez („egy más 1507-dik évi levele szerint pedig az ország

⁴ *Catalogus manuscritorum Bibliothecae Reg. Scient. Universitatis Budapestinensis. Tomus II., Pars III. Catalogus Collectionis Kaprinayanae et supplementa. Budapestini, 1907. 234 (a gyűjtemény III. [in quarto] kötetének 44. darabja a 128. fólión). Uo. 315. (a gyűjtemény XVIII. [in quarto] kötetének 99. darabja a 188. fólión, Miksa császár 1572-i megerősítésének töredéke). Uo. 313. (a gyűjtemény XVIII. [in quarto] kötetének 85. darabja a 140. oldalon) I. Lipót 1666. április 21-én, Bécsben kelt címermegerősítő és grófi címet adományozó oklevele.*

⁵ *Georgius Bartal de Beleháza: Commentariorum ad historiam status iuris publici Hungariae aevi medii libri XV. Tomus III. Posonii, 1847. Mantissa, VIII–XV. lap (a Mantissa 3. darabja; az átíró szöveg valójában a VII. oldalon kezdődik). Nem derül ki pontosan, Bartal honnét vette a szöveget, hacsak nem a következő szám megjegyzése erre a darabra is vonatkozik, akkor ugyanis Szalai barátjának a gyűjteményéből kapta. Pray nyomán többen is idézték a tőle adott szöveget (ld. *G. Bartal: Commentariorum i. m., Mantissa IX. o. 3. j.*), többek között Horvát István és Perger János diplomatikai munkái.*

⁶ „Cum [...] illud quodam quasi tacitae admirationis arcano contemplandum et suspiciendum esse videtur, quod nullo unquam tempore vetus illa et clarissima Petheorum domus aliqua infidelitatis labe vel laesae maiestatis crimine notata atque offuscata fuisse inveniatur, cuius rei ipsi quoque libri annales regum Hungariae, qui in aedibus nostris thavernicalibus conservantur in quibusque acta omnium temporum diligentissime et summa cum fide conscribuntur, lucupletissimi testes esse possunt, in his enim nihil penitus reperiri potest, quod familiae tuae nobilissimae alicuius criminis notam unquam inusserit”. Uo. IX.

⁷ Uo. IX–X., 4. j., ti. ahol II. Ulászló arról ír, hogy a Pethők őseivel kapcsolatban hűtlenségnek nyomát sem találni a Királyok Évkönyveiben („in his enim nihil penitus reperiri potest, quod familiae tuae nobilissimae alicuius criminis notam unquam inusserit”).

évkönyvei is ott tartattak”), vagyis egy közelebről meg nem határozott, de mégis talán elbeszélő forrásra következett a szövegből.⁸

A címerbővítő oklevél eredetijének jelentőségét, mint annyi más magyar történeti forrás esetében is történt, Fraknói (akkor még Frankl) Vilmos ismerte föl. A Magyar Történelmi Társulat 1871. évi tudományos kirándulása Zemplén vármegyébe vezetett, s ott a Sztárayak Sztárán talált levéltárában került kezébe a már akkor is erősen sérült, de valahai pompáját még leromlott állapotában is jól tükröző darabja a családi levéltárnak.⁹ A társulati kirándulás eredményét értékelő előadásában idézte a tárnoki házat említő részt, ennek kapcsán úgy gondolta, hogy „ezen nevezetes helyből kitűnik, hogy a tárnokmester felügyelete alatt szerkesztettek és őriztettek az ország történeti évkönyvei. Sajnos, hogy ezek a bekövetkezett katastrófák közepette nyomtalanul elvesztek”.¹⁰ Talán nem tévedünk, ha a Fraknói előadását összefoglaló szövegből arra következtetünk, hogy Fraknói maga is egyelőre elbeszélő forrást értett a *libri annales* alatt. Kiemelte ugyanakkor a címerbővítés heraldikai különlegességét, a kiváltságok kiemelkedő voltát (például a vörös viasz használatát) pedig annak tulajdonította, hogy Ulászló – kincstára üres lévén – ily módon tudta csak a köztük lévő bizalmas viszony arányában viszonzni Gersei Pethő János szolgálatait, aki Anna királyné, majd annak halála után, 1506-tól a királyi gyermekek udvarmestere volt. A címereslevél közismert ábrázolását németalföldi vagy kölni festőiskolának tulajdonította, utalt Van Eyck hatására is. Amellett érvelt ugyanakkor, hogy a címerbővítésben Ulászló arcképe olyannyira realiztikus, hogy bátran portrénak tekinthető. Fraknói előadását végül kisebb vita zárta, Wenzel Gusztáv felvetette, hogy már a Forgáchok címerébe is bekerült Mária királynő ábrázolása, vele szemben Ipolyi Arnold azon meggyőződését hangoztatta, hogy a

Forgách-címerben látható női arc nem portré, sokkal inkább idealisztikus ábrázolás.

A szöveg értelmezésének történetében komoly fordulatot hozott Hajnik Imre tanulmánya. A középkori magyar Királyi Könyvek nyomait összegyűjtő szerző a következőket írta: „Ezen évről-évre vezetett és a tárnoki házban elhelyezett királyi könyveket kell úgy hiszem, és nem történeti évkönyveket, értenünk azon *libri annales regum Hungariae* alatt is, a melyekről II. Ulászló Gersei Petheő Jánosnak, királyi gyermekei udvarmesterének adott czímerlevelében emlékezik, mint oly könyvekről, a melyek a tárnoki házban őriztetnek és tanuságot adhatnak a Petheők törhetetlen hűségéről király és ország iránt.”¹¹ Hajnik a lapalji jegyzet szerint Bartal szövegkiadását használta és Pray véleményével vitatkozott, viszont nem adta tanújelét annak, hogy Fraknói és Rómer híradását az eredeti oklevél előkerüléséről ismerte volna. Írása óta bevetté vált az a ma is mérvadóknak látszó vélemény, hogy az *annales regum* kifejezés alatt hivatali évkönyveket, vagyis a királyi regisztrum-köteteket kell érteni.¹² Bartal azon véleményével Hajnik itt nem foglalkozott, hogy ezek között őrizték-e a levelesítő jegyzéket is.

Azon aligha lehet csodálkozni, hogy a címeres emlék képisége az értelmezéstörténet során jóval nagyobb figyelemben részesült, mint szövege: már Fraknói is csak a címerképet tartotta méltónak arra, hogy hasonmás formában közzétegye.¹³ A heraldika kutatói kiemelték, hogy a címer az úgynevezett portré címerek közé tartozik, „mely a királyi család tagjait tünteti fel, mint sisakdísz illetőleg pajzstartók”,¹⁴ illetve hogy sajátos típus, mely nélkülözi a sisakot és takarót,¹⁵ vizsgálták a betűk szerepét a címerábrán,¹⁶ rendszerint az Országos Levéltár gyűjteménye és a magyarországi címerhasználat kiemelkedő és értékes darabjaként vették számba.¹⁷ Az oklevéltan szakembere elsősorban regisztrálta a külső diplomatikai jegyeket (anyag, pecsét, elrendezés stb.), mellesleg regesztát is készített róla,¹⁸ a

⁸ Podhradczky József: Béla király névtelen jegyzőjének idejekora és hitelisége. Budán, 1861. 33. Ó Pray kéziratoss gyűjteményére hivatkozik (Pray. MS. fol. Tom. XIV. p.154.), a pontos helyet azonban a modern katalógus segítségével nem sikerült azonosítanom.

⁹ A Sztárayak levéltárába a kihalt Gersei Pethő család levéltárával jutott, ld.: A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltára. (Szerk. Nagy Gyula.) I. k. (1243–1396) Bp., 1887. III. k. Mivel a családi levéltár publikálása később kezdődött, s nem jutott túl az 1457. esztendő, e becses darab sem látott ott napvilágot.

¹⁰ Az előadást az *Archaeologiai Értesítő*, 5 (1871) 238–240. foglalta össze szerzőnév nélkül, de vélhetőleg – miután az előzményt (II. Ulászló király képmása. Uo. 150–153.) R[ómer] F[örös] szerkesztő jegyezte – a folyóirat szerkesztőjének tulajdoníthatóan. Az ismertetés kitér arra, hogy a levéltárban kézbe vették Miksa király 1572. november 14-i címerbővítését, mely átfírta Ulászló armálisát is, valamint hogy Wenzel Gusztáv javaslatára a Társulat döntött a címeres levél lefényképeztetéséről. Kérdéses, hogy a fényképeztetés megtörtént-e, a címerkép ugyanis csak erősen retusált hasonmásban jelent meg a későbbiekben: *Fraknói Vilmos: A Hunyadiak és a Jagellók kora* (1440–1526). (A Magyar Nemzet Története. IV. k. Szerk. Szilágyi Sándor) Bp., 1896. 588–589. oldalak között, majd Hoffmann Edit alább idézendő tanulmánya szövegközi képeként (Fraknói másik hasonmás-közlése még gyatrább, barokkizált kerettel hozza a későbbi megújítás alapján kiegészített képet: *Fraknói Vilmos: Erdődi Bakócz Tamás élete*. [Magyar Történeti Életrajzok. Szerk. Szilágyi Sándor.] Bp., 1889. 153.). A zempléni–ungyi társulati kirándulást és az erről beszámoló ülés eseményeit ismertette a Századokban (Magyar Történelmi Társulat 1871. október 5-iki választmányi ülése. *Századok*, 5 [1871] 579–582.) is, itt azonban a születő női mellékalakot még az ismertető Anna királyné alakjával azonosította.

¹¹ *Hajnik Imre: A királyi könyvek a vegyes házakbeli királyok korszakában.* (Értekezések a történeti tudományok köréből VIII. köt. III. sz. 1879. Szerk. Fraknói Vilmos. Bp., 1879. 20–21. (a szöveg kivonatát is közölte lapalji jegyzetben, Bartal publikációja alapján).

¹² *Írásné Melis Katalin: A Mátyás-kori budai királyi könyvkötőműhely leletei. Művészettörténeti Értesítő*, 34 (1985) 48. úgy fogalmazott, hogy a „hivatali élet évkönyvei” lehettek a tárnokházban.

¹³ Valójában a címerképen kívül még egy részletet közölt, a címeres levél akantuszos lapszeldíszét (*Fraknói V.*: i. m. 333.).

¹⁴ *Ghyczy Pál: Ivánczfalvi Dombai János deák czímerlevele 1506. évből. Turul*, 9 (1891) 130–133.

¹⁵ *Áldásy Antal: Batthyány Boldizsár és Benedek czímeres levele 1500-ból. Turul*, 12 (1894) 94–96.

¹⁶ *Sulica Szilárd: A betű szerepe a magyar címerképeken. Turul*, 46 (1932) 52–61.

¹⁷ *Nyáry Albert: A heraldika vezérfonala.* Bp., 1886. 125–131.; *Áldásy Antal: A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának Címjegyzéke. II. Címerlevelek II. Bp., 1923. 68–69. (73. sz.); Nyulásziné Straub Éva: Öt évszázad címerei a Magyar Országos Levéltár címereslevelein.* Bp., 1987. XXXV. színes tábla: 51., 117. színjelzett rajz: 152., leírás: 125.; *Kollega Tarsoly István–Nyulásziné Straub Éva: A Magyar Országos Levéltár címereslevelei.* CD-ROM. Bp., 2000. XXXVI. színes tábla: 62., 125. színjelzett rajz: 271., leírás: 162.

¹⁸ *É[rszegi] G[éza], In: Pannonia Regia. Művészet a Dunántúlon 1000–1541. Magyar Nemzeti Galéria 1994. október–1995. február.* (Szerk. Mikó Árpád–Takács Imre.) Bp., 1994. 473–474. (IX-54. tétel): „II. Ulászló

művészettörténész leírásában értékelte a miniatúrát, azonosította a típus más darabját,¹⁹ az armális kompozíciós párját és azt a budai műhelyt, ahol a címeres leveleken kívül liturgikus könyveket is díszítettek.²⁰ A genealógia kutatója a családtörténet és a családi címerhasználat összefüggéseibe állította a címet,²¹ a proszopográfus összefoglalta a címerbővítést nyerő Gersei Pethő János pályáját, de ő is főképp azt állapította meg, hogy az armalist az udvari művészet remekei közé kell sorolni.²² A szövegből magából továbbra is két fontos körülmény maradt a figyelem középpontjában: a budai vár és Buda város topográfiája kapcsán az *aedes tavernicalis*, a tárnokház, valamint a Királyi Könyvek miatt az ott őrzött *libri annales*.²³ Bár a szöveg – mint fentebb láttuk – nyomtatott formában régtől fogva hozzáférhető volt, Hajnik óta arra nem, vagy csak nagyon ritkán hivatkoztak, az oklevelet magát *ineditum*ként kezelte a kutatás. Pedig a szöveg is nem kevés tanulságot rejt: személyes hangnem, egyes szám második személyű megszólítás, lexikai különlegességek, hogy csak a legfontosabbat emeljük ki. A *libri annales* értelmezése elsősorban attól függ, hogy mit is értünk *annales* szó alatt. Természetszerűleg közismert a „(történeti) évkönyv” jelentés, mely a magyarországi latinságban a humanista szerzők tollán jelent meg először a latin szótár forrásadatai szerint (Vitéz János, Janus Pannonius, Bonfini), kevésbé elterjedt a Sopron város latin nyelvhasználatában feltűnő „(éves) számadáskönyv” értelem.²⁴ Ha Hajnik nagyon is valószínű értelmezéséhez tartjuk magunkat, fel kell tennünk, hogy a humanista műveltség nyomán a címeres levélben egy másik antik eredetű jelentés kelt új életre, nevezetesen a „hivatali évkönyv”, a „fasti” szinonimája, s ennek a Magyarországi Latinság Szótárában is érdemes helyet szorítani.²⁵ A teljes szöveg ismerete – amellett, hogy eloszlát olyan kételyeket, hogy címeradományról vagy címerbővítésről van-e szó, hogy az adomá-

király Gersei Pethő Jánosnak a királyi évkönyvekben való feljegyzésre méltó érdemeiért címet adományoz.”

¹⁹ Hoffmann Edit: II. Ulászlónak egy ismeretlen arcképe. *Turul*, 41 (1927) 6–7. ahol az 5. oldalon a Fraknoi közölte retusált címerkép is közölve van. Hoffmann Edit II. Ulászló 1507. május 8-i cseh nyelvű oklevelének Ulászló-ábrázolását vetette össze a Gersei Pethő-armálissal. Az oklevélben Ulászló engedélyezte a prágai Kleinseite (Malá Strana) városnak, hogy a városi pecséten a király arcképét használhassa. Egyúttal vitatta Fraknoi azon felfogását, hogy németalföldi stílus lenne felismerhető a miniatúrán, ehelyett „az olasz izlésű magyar miniator” munkájának tartotta.

²⁰ Radocsay Dénes: Renaissance Letters Patent Granting Armorial Bearings in Hungary. II. *Acta Historiae Artium*, 12 (1966) 76., bőseges bibliográfiával, de szövegközi kép nélkül. *M[ikó] Á[rpád]*, In: Pannonia Regia i. m. 473–474. (IX-54. tétel), a címerkép fotójával.

²¹ Rainer Pál: A Nádasdy, valamint a rokon Nádasdi Darabos és Gersei Pethő családok címere az idők folyamán. *Veszprémi Történelmi Tár*, 2. (1989) 114–124.; *Szatlóczi Gábor*: A Tátika vár története. A Gersei Pethő család és tátikai váruradalmuk története. Bp., 2009. 83–84.

²² Főgel József: II. Ulászló udvartartása (1490–1516). Bp., 1913. 39., 41., 98.

²³ Mayer Béla: Levéltártörténeti adatok. *Levéltári Közlemények* 2. (1924) 146. (11. sz.) Hajnik véleményéhez tartja magát, míg Erzségi Géza fentebb idézett regesztája visszatérni látszik Pray és Fraknoi elképzeléséhez, de legalábbis nyitva hagyja a kérdést. Ld. még: A magyar levéltártörténet kronológiája, 1000–2000. (Szerk. Dóka Klára–Müller Veronika–Réfi Ászkó Magdolna.) Bp., 2000. 54–55.

²⁴ *Lexicon Latinitatis Medii Aevi Hungariae* i. m. 175–176.

²⁵ *Ausführliches lateinisch-deutsches Handwörterbuch*. Ausgearb. Von Karl Ernst Georges. I–II. k. Leipzig, 1879. I. k. 416. has.

nyos érdemei évkönyvekbe illenek-e – a magyarországi hivatali írásbeliség Jagelló-kori latin nyelvhasználatának egy új vonását is bizonyítja: az immár humanista igényű kancelláriai stílust. Ezért nem fölösleges a szöveget – Bartal nyomán és után – újraolvasni.

Függelék

Az armális latin szövege

Buda, 1507. szeptember 22. – II. Ulászló király tekintettel Gersei Pethő János és ősei érdemeire a család címerét kibővíti és azzal a kiváltsággal ruházza fel, hogy címerükön viselhetik a király és a királyi gyermekek képmását, valamint vörös pecsétviasz használatát engedélyezi számukra, megígéri továbbá, hogy Gersei Pethő János életében melléje mást nem nevez ki társnak gyermekei udvarmesteri hivatalába.

Eredeti, bal oldalán kettészakadt hártya, kék zsinóron függő kerek pecsét: DL 86051. (Sztáray cs. lt.), hátlapon újkori levéltári jelzetek és tartalmi összefoglaló. Mellette újkori egyszerű másolat.²⁶ Az eredeti sérülése miatt a szöveghiányt [] zárójel között ezen másolatból egészítettem ki, { } zárójellel a nyelvileg fölöslegesnek látszó betűket rekesztettem ki. A későbbi átiratokat és másolatokat a lineáris szöveg hagyomány okán *manuscripta descriptaként* (ezekre és a nyomtatott kiadásra lásd a bevezető jegyzeteit) mellőzendőnek ítélem. A szövegnek további, 18. századi másolatai is vannak: DL 71767. (Szulyovszky–Pottornyay cs. lt.); DL 21764. (Keglevich cs. lt., Kapi Gábor országbírói ítéldömszter 1731[?]-i másolata). – Áldási Antal (A Magyar Nemzeti Múzeum Címjegyzéke. II. Címereslevelek. II. 1092–1600. Budapest 1923, 68–69.) a ma az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában őrzött Fol. Lat. 3793. (Gyurikovits Diplomatariuma) III. kötetének 150–151. lapjáról tette közzé a címerleírást (Scutum videlicet [...] corona redimito capite) és az adományerő méltatását (nullo unquam tempore vetus illa [...] cura et custodia habeas).

Wladislaus, Dei gracia rex Hungarie et [Bohemie etc. tibi, fi]deli nostro, magnifico Iohanni Pethew de Gerse, magistro curie liberorum nostrorum charissimorum salutem gramicque nostram regiam cum incremento omnis boni! Regibus et principibus habenas rerum mo[derantibus] pr[o]prium ac peculiare officium esse debet eos, qui ob summam integerrime fidelitatis constanciam de se deque sua republica bene et preclare meriti existunt, dignis regie munificencie premiis ac gloria sempiterna [afficere. Nam] et antiqui sapientissimi illi viri, qui ingenii perspicacitate divina atque humana metiti sunt, prodiderunt duabus rebus potissimum respublikas contineri atque in quieto et tranquillo statu conservari, premio videlicet et pena, [ut premium r]ebus preclare et

²⁶ *Collectio Diplomatica Hungarica*. A középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa. Internetes kiadás (DL–DF 5.1) Bp., 2010.

egregie gestis amplissimum non desit, pena vero subditi a scelere atque a malefactis compescantur et coercentur. Hinc est, quod nos fidelissima illa maiorum tuorum ac universe familie et prosapie tue merita [et obsequia tam] predecessoribus nostris, divis Hungarie regibus, quam sacre huius regni nostri Hungarie corone exhibita non mediocri favore ac benivolencia prosequimur. Que quidem animo nostro revolventes, cum omnia laudanda ac summis [extollenda] preconiiis merito iudicemus, tum vero illud vel imprimis omni laude et gloria prosequendum et quodam quasi tacite admirationis archano contemplandum et suspiciendum esse videtur, quod nullo unquam tempore vetus illa [et clarissi]ma Petheorum domus aliqua infidelitatis labe vel lese maiestatis crimine notata atque offuscata fuisse inveniatur. Cuius rei ipsique libri annales regum Hungarie, qui in edibus nostris thavernicalibus conservantur, in [quibusque acta] omnium temporum diligentissime et summa cum fide conscribuntur, locupletissimi testes esse possunt. In hiis enim nihil penitus reperiri potest, quod familie tue nobilissime alicuius criminis notam unquam inusserit. [Quam ob rem, cu]m nos non solum in te, verum in tota tua prosapia tantam fidelitatis constanciam atque integritatem semper fuisse cognoverimus, te vestigiis maiorum tuorum insistentem, simulac serenissimam condam dominam, [Annam reginam,] consortem nostram charissimam felicibus auspiciis nobis in coniugem atque in thalami sociam adduci feceramus, ipsis statim primis²⁷ adventus sui diebus ei in magistrum curie delegeramus, quo in officio te apud illam usque ad [supremum i]psius diem summa fide, prudencia et dexteritate gessisti, qua tandem e medio sublata et Deo optimo maximo ita iubente vita functa te in magistrum curie liberorum nostrorum, quibus nil charius nilque preciosius [habemus, depu]tavimus, ut, dum alii fideles nostri partim bona et redditus nostros regios curant, partim thesaurum ac supellectilem nostram amplissimam conservant ac tuentur, tu rem omni prorsus thesauro omnique supellectili [regia preciosiorem, i]psos videlicet liberos nostros charissimos sub tua cura et custodia habeas. In quo quidem officio cum te ita semper gesseris itaque etiam inpresenciarum geras, ut nihil possit amplius desiderari aut requiri, tibi illud [ex nunc, quamdiu vixeris, pres]entibus dandum duximus et conferendum, et neminem alium tibi eiusdem honoris sive muneris participem sive collegam adhibere volumus, verum ut tua propensa in nos et charissimos liberos nostros, [illustres Ludo]vicum duces et Annam, filiam nostram fidelitas et in omnibus rebus agendis et dirigendis integritas et constancia non in te modo, sed in universam stirpem et cognacionem tuam diffundatur ac heredibus et [fratribus tuis decori et] ornamento sit futura utque amor noster, quo te ob prescriptas tuas virtutes et merita complectimur, omnibus innotescat, ad illa vetusta familie tue insignia scutum videlicet adinstar turbinis in supremo [latum, in imo accu]minatam in quatuor campis lineis duabus transversis se se invicem in medio scuti intersecantibus divisum, quorum quidem duos, superiorem videlicet et inferiorem per transversum se habentes rubri co-

loris [duo animalia] occupant. Nam in superiori campo leo, ferocissimum et generosissimum animal naturali colore depictus ex ipsius lineae summitate caudatenus emergens, aperto et hianti rictu linguam exertam vibrans [fremebundus] primis pedibus erectis et divaricatis, capite coronam auream gestans, cauda in sublime elevata et quasi caput ipsum contingenti, in extremo reflexa conspicitur. In inferiori vero campo similiter coloris rubri [stat draco] alatus lingua similiter exerta ac vibrante ignem ore vomens, vertice cristato, corpore maculis resperso, cauda reflexa et in nodum religata, corpus ipsum subeunte, pedibus innixus ad certamen et dimicacionem [paratus,] qui, nisi quod linea supra dicta a leone dirimitur, procul dubio cum ipso leone sibi naturali quodam instinctu exosissimo certamen inire parat. Porro relique due partes scuti linearum, ut premititur, intercursum [a predict]is distincte celestini sunt coloris, quarum una, superior videlicet duos frutices herbaceos²⁸ in prato et gramine viridi surgentes et succrescentes et anatem terrestrem unius illorum fruticum folia decerpentem [continet]. In altero campo similiter celestino inferiori luna suppallida et coloris sui adinstar arcus tensi cornibus in se revolutis duo splendidissima sidera intra orbis ambitum et circumferenciam inclusa continere [cernitur]. Supra quam quidem totalem formam scuti in supremo est galea suo colore depicta et flores varii circumquaque discurrentes et scutum ex omni parte ambientes. Ad hec igitur pristina et avita tue stirpis et stemmatis maiorum tuorum insignia [hec adiungenda] duximus, supra videlicet illam et scuti et galee totalem formam ac florum lepedissimum discursum personam nostre regie maiestatis in solio aurato sedentem, dextra paululum ad pectus elevata pomum cruce insignitum, sinistra autem sceptrum re[gale peculiarem omniu]m Christiani nominis regum insigne tenentem, cesarie demissa, capite corona ac diademate regio redimito, altera corona desuper in campo aereo quasi in aere pendente et quodammodo in ipsum venerabilem verticem celitus descendente {m}. [Ad cuius quidem] solii nostri aurati latera duo infantes regii, liberi videlicet nostri suavissimi stare ac manibus ipsum solium contingere conspiciuntur. A latere quidem dextro inclitus dux Ludovicus, filiolus noster charissimus sceptrum similiter regale in dextera tenens, cap[illulis albis et n]unc [pr]imum pullulantibus, corona {m} ac diadema regium capiti impositum, altera corona similiter desuper imminente. A latere vero sinistro stat illustris Anna reginula, filia nostra iucundissima, pomum similiter aureum sinistra tenens, coma flava sp[arsa et per la]ctea c[ol]la fluente, unica duntaxat corona capite redimito. Que quidem singulari ac peculiari nostre munificencie dono collata insignia tibi potissimum convenire putavimus, ut cum charissimorum liberorum nostrorum magistrum curie agas et eo mu-

²⁷ Sor fölött.

²⁸ Nem kizárt, hogy a „herbaceos” egyértelmű olvasatot „herbaceo”-ra (herbaceo{s}) kell javítani, részint mivel a „frutex” (= „bokor, cserje”) értelméhez csak értelmezési nehézség árán kapcsolható, részint mert hasonló betűtöbblet a kétségtelenül szép, de korántsem hibátlan írású kéziratban másutt is előfordul. A szöveg értelme (és stílusa is egy hyperbatonnal) így csekély mértékben előnyére változna: „duos frutices herbaceo in prato et gramine viridi surgentes” = „két, zöld fűvű réten és (= vagyis) zöld pázsiton növekvő bokrot”.

nere fi[delissime simu] et diligentissime fungaris, inde potissimum insignia et²⁹ virtutis tue clarissime monumenta habeas, ubi omnem curam, operam et sollicitudinem collocasti, simulque ut quemadmodum in insignibus et armis tuis nostras gestas effigies, ita in animo quoque et in cordis arcan[o veram illam et] incomparabilem nobis debitam fidelitatem medullitus infixam geras. Prout hec omnia in capite sive principio presencium litterarum nostrarum suis appropriatis coloribus pictoris non indocta manu effigiata et distinccius expressata conspiciuntur, [animo deliberato et ex cert]a nostre maiestatis sciencia tibi ac magnificis Francisco, filio tuo, cubiculario nostro et Georgio Pethew, carnali fratri tuo tuisque ac eorundem filii fratrisque tuorum heredibus et posteritatibus universis dandum duximus et concedendum, immo damus et [presentibus elargimur, ut tu fili]usque et frater tui vestraque universa posteritas prescripta arma et virtutum insignia amodo in posterum ubique in preliis, bellis, troiis et aliis quibuscunque rebus et expeditionibus bellicis et militaribus, necnon sigillis, velis, cortinis, papilionibus, [vexillis et in quarumlibet rerum] et expeditionum generibus uti possis et valeant. Et nichilominus volentes huiusmodi collacionem armorum tibi et prefatis filio et fratri tuis vestraque universe posteritati per maiestatem nostram modo premissa factam magis illustrem et claram efficere, vobis [vestrisque heredibus et posteritatibus] universis id gracie duximus annuendum et concedendum, ut vos vestraque cuncta posteritas sigillo vestro, quo amodo sub annotatione prescriptorum insigniorum in emanandis et conficiendis litteris quibuscunque usi fueritis posteritasque vestra usa fuerit, omnes [litteras sub quacunque forma v]erborum emanatas vel emanandas perpetuis semper futuris temporibus in pendentibus vel in appresso cera rubra sigillare possitis et valeat, immo annuimus et concedimus harum nostrarum, quibus secretum sigillum nostrum, quo ut rex Hungarie utimur, [est appensum, vigore et tes]timonio litterarum mediante. Datum Bude, feria quarta proxima post festum Beati Mathei apostoli et ewangeliste, anno Domini millesimo quingentesimo septimo, regnorum nostrorum Hungarie etc. anno decimoseptimo, Bohemie vero tricesimo septimo.

Bal alsó sarokban világosabb tintával, vékonyabb tollal és más kézzel: Wladislaus rex manu propria scripsi. Jobb alsó sarokban a plica alatt: Io[hannes] Gozthoni electus Vacien.

A latin szöveg fordítása:

Ulászló, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország stb. királya, neked, a mi hívünknek, a nagyságos Gersei Pethő Jánosnak, hön szeretett gyermekeink udvarmesterének üdvöt, valamint minden jóban való gyarapodással királyi kegyelmünket kívánjuk! A hatalom gyepelőit kezükben tartó királyoknak és fejedelmeknek különös és sajátos kötelessége kell legyen, hogy azokat, akik rájuk és államukra tekintettel a legsértetlenebb hűség fölöttébb magas fokú állhata-

²⁹ Sor fölött.

tosságával szereztek derék és igen kiváló érdemeket, az uralkodói bőkezűség méltó jutalmaival és örök dicsőséggel illessék. Ugyanis azok a kiváltképp bölcs férfiak, akik az isteni s emberi dolgokat tehetségük éleslátásával mérték fel, azt hagyták, hogy az államokat főképpen két körülmény tartja egyben és őrzi meg békés és háborítatlan állapotban, a jutalom tudniillik meg a büntetés, hogy ne maradjon el az igen bőséges jutalom a dolgok kiváló és kitűnő megtétele után, a büntetés azonban tartsa vissza és zabolázza az alattvalókat a büntől és a gonosztettektől. Ebből ered, hogy mi a te őseidnek, továbbá egész családnak és nemzetségednek azon nagyon hűséges érdemeit és szolgálatait, melyeket részint elődeinknek, Magyarország szentséges királyainak, részint a mi Magyarországunk Szent Koronájának teljesítettek, nem közönséges keggel és jóindulattal jutalmazzuk. Ezeket bizony lelkünkbe idézván, egyrészt méltán ítéljük mindegyiküket dicséretesnek és a leghőbb magasztalásra méltónak, másrészt pedig azt kell láthatólag különösképpen is minden dicsérettel és dicsőséggel jutalmazni és mintegy valamiféle szóltan csodálat titokzatosságával szemlélni és fogadni, hogy a Pethőknek ezt az ősi és igen nagy hírű házáat a hűtlenségnek a szégyenfoltja vagy a felségsértés bűne soha, semmilyen korban nem szennyezte s nem feketítette be, nem is találni erre utaló nyomot. Ennek az állításnak a legmegbízhatóbb tanúi Magyarország királyainak azok az évrendi könyvei lehetnek, melyeket tárnoki épületeinkben őriznek, s amelyekben minden idők iratai³⁰ nagyfokú szorgalommal és igen nagy hitelességgel fel vannak jegyezve. Ezekben ugyanis egyáltalán semmit nem lehet találni, ami bármikor is legnemesebb családnak a bűn szégyenfoltját sütötte volna. Ezért aztán, mivel nem csak tebened, de egész nemzetségedben a hűségnek ily nagy állhatatosságát és feddhetetlenségét tapasztaltuk megenni, téged, aki őseid nyomdokain jártál, mihelyt a néhai legfelségesebb asszonyt, Anna királynét, hön szeretett feleségünket kedvező előjelekkel hitvesünkül és házastársunkul elhozattuk, jövetelének rögvést az első napjaiban udvarmesterül rendeltünk neki, s ezen hivatalban mellette egészen végső napjáig a legnagyobb hűséggel, okossággal és ügyességgel viselt magad. Miután végezetül ő – így parancsolván a magasságos Isten – életét bevégezte, téged gyermekeinknek – akiknél sem kedvesebb, sem drágább kincsünk nincs – udvarmesterül nevezünk ki, hogy míg más híveink részint királyi jószágainkat és jövedelmeinket gondozzák, részint kincstárunkat és igen bőséges személyes készletünket őrzik és viselik annak gondját, te minden kincsnél és minden királyi felszerelésnél drágább dolgot, magukat tudniillik hön szeretett gyermekeinket vedd gondjaid és őrizeted alá. Ezen hivatalban bizony mindig úgy viselted magad, s úgy viseled magad mostanság is, hogy többet sem kívánni, sem elvárni nem lehet, ezzel az oklevelünkkel ezt a hivatalt neked adjuk és adományozzuk, amíg csak élsz, és ezen tisztességben avagy hivatalban részeltetve senki más hivataltársat nem kívánunk melléd állítani, hanem hogy a te irántunk és hön szeretett gyermekeink, a felséges Lajos herceg és Anna hercegnő leányunk iránti előzékeny hűséged, és az összes

³⁰ Ld. a bevezető szöveg első jegyzetét!

teendőid intézésében és irányításában feddhetetlenséged és állhatatosságod ne csak rád, hanem egész nemzetségedre és rokonságodra is kiáradjon és örökösödnek és atyafiaidnak díszül és ékességül szolgáljon, valamint hogy szeretetünk, mellyel fentebb írt erényeid és érdemeid okán téged körülveszünk, mindenki előtt ismeretessé váljék, családodnak ahhoz az ősi címeréhez elhatározott szándékkal és fenségünk biztos tudásából kifolyólag neked, valamint a nagyságos Ferencnek, a te fiadnak, kamarásunknak, és Pethó Györgynek, testvérednek, továbbá a te és a fiad, valamint testvéred összes örökösének és utódainak adattunk és engedélyeztetünk, sőt adunk és jelen oklevelünkkel adományozunk

tudniillik egy tárcsa módjára fölül széles, alul csúcsos pajzsot, mely két, a pajzs közepén egymást keresztben metsző vonallal négy mezőre van osztva, melyek közül a két részsüt vörös színűt, tudniillik egyik fölsőt és egyik alsót két állatalak foglalja el. A fölül lévő mezőben ugyanis egy oroszlán – a legvadabb és legnemesebb állat – természetes színével lefestve a vonalnak a fölső szélétől a farkáig látszik növekedni, kitárt és nagyra tátott szájából kiöltött nyelvét rázva és bömbölve, két mellső lábát emelve és szétvetve, fején arany koronát hordva, farkát a magasba emelve s vele majdnem a fejét érintve, de a végén visszakunkorítva. Az alulsó, hasonlóképpen vörös mezőben pedig egy szárnyas sárkány áll, nyelvét hasonlóan kiöltve és rázva, pofájával tüzet okádva, sisakos fejjel, foltokkal borított testtel, visszakunkorodó és csomóba csavarodó, teste alá nyúló farokkal, lábaira támaszkodva küzdelemre s harcra készen, mely, hacsak a fent mondott vonal az oroszlántól nem választja el, kétségkívül azzal a vele természet adta ösztönéből kifolyólag fölöttébb gyűlölködő oroszlánnal birokra is kel. Továbbá a pajzsnak – mint előrebozsátatott – a vonalak közbehúzásával az említettekől elválasztott maradék két része kék színű, melyek közül az egyik, tudniillik a fölül lévő, két, zöld színű réten illetve pázsiton emelkedő és növekvő növényi cserjéj³¹ tartalmaz, továbbá egy házikacsát, mely az egyik cserjének a leveleit tépdési. A másik, hasonló módon égszínkéék alsó mezőben sápatag és sajátos színű holdsarló látszik, megfeszített új módjára egymás felé forduló szarvakkal két fényesen ragyogó csillagot fog közre a kör szélén, azaz peremén belül. A teljes ábrázolás fölött a pajzs tetején tulajdonképpen színével lefestett sisak van, valamint különféle virágok, melyek mindenféle szétoszlának, s a pajzsot mindenfelől övezik.

Nemzetségednek és őseid családfájának tehát ezen ősi és öröklött címeréhez a következőket kapcsoltattuk hozzá, tudniillik a pajzs és a sisak teljes ábrázolása és a kecsesen szétfutó virágok fölött a mi királyi fenségünk aranyozott trónon ülő alakját, valamelyest a melléhez emelt jobbában keresztel díszített országalmát, baljában pedig királyi jogart – minden keresztény nevű király sajátos jelvényét – tartva, lebozsátott hajjal, koronával azaz királyi fejékekkel övezett fejjel, miközben egy másik korona felülről légies mezőben, mintegy a levegőben lebeg és valami módon az égből arra a tiszteletre méltó főre száll alá isteni végzésből.

Az aranyozott trónszékünknek az oldalainál két királyi gyermek látszik állni és kezével magát a trónt érinteni, tudniillik a mi legedesebb gyermekeink. Jobbról bizony a felséges Lajos herceg, hön szeretett fiacskánk, jobbában hasonlóképpen királyi jogart tartva, világos, most elsőre sarjadó fürtöcskékekkel, fejére korona, azaz királyi fejék van helyezve, a másik korona hasonló módon felülről lebeg fölötté. Balról pedig a felséges Anna királylány áll, legkedvesebb leányunk, jobbában szintén arany országalmát tartva, szőke, kibontott és tejszínű nyakára omló hajjal, de csak egyetlen koronával övezett fejjel. Úgy véljük, ezek, a bőkezűségünk egyedi és különleges adományából adományozott jelvények fölöttébb illenek hozzád, hogy, midőn hön szeretett gyermekeink udvarmesteri tisztét viseled és ezt a hivatalt a leghűségesebb módon, egyszersmind a legnagyobb iparkodással töltöd be, leginkább onnét legyenek ragyogó erényed jelvényei és emlékeztető jelei, ahová összes gondoskodásodat, fáradozsodat és iparkodásodat összpontosítottad, egyszersmind, hogy amiképpen a jelvényeid és címereden a mi képünket viseled, oly módon lelkedbe is és szívednek legmélyébe vésvé azt az igazi és összehasonlíthatatlan, irántunk köteles hűséget nagy hévvel viseljed. Amiképpen látható formában mindezeket saját tulajdon színekekkel a festő nem éppen tanulatlan keze jelen oklevelünk elején, azaz a kezdetén ábrázolta és igen világosan kifejezte

hogy te, a fiad, valamint testvéred s a ti összes utódaitok ezen címert azaz az erények kitüntető jelvényeit mostantól fogva a továbbiakban bárhol csatákban, háborúkban, ostromoknál, továbbá más hadi és katonai eseményekben és hadjáratokban, valamint pecséteken, takarókon, kárpitokon, sátrakon, zászlókon és bármely fajtájú ügyekben és vállalkozásokban használhasd és használni tudják. És ezt a felségünk által az előrebozsátott módon neked és fent említett fiadnak és testvérednek, valamint összes utódaitoknak tett címeradományt mindazonáltal még nevezetesebbé és még ragyogóbbá kívánván tenni, nektek, valamint a ti összes örökösiteknek és utódaitoknak azt is kegyesen engedélyeztük és megengedtük, hogy ti és teljes utódlásotok azzal a pecséttel, melyet mostantól a fentebb írt címer megjelölése alatt bármiféle oklevelek kibocsátásában és kiállításában használnátok és utódlástok használna, az összes, a szavaknak bármely formájában kibocsátott és kibocsátásra kerülő leveleket az eljövendő örök időkben mindenkor, függő és rányomott formában egyaránt vörös viasszal pecsételhessétek és pecsételhessék meg, sőt engedélyezzük és megengedjük jelen oklevelünk érvényének és tanúbizonyosságának a közbejöttével, melyre azt a titkos pecsétünket függesztettük rá, melyet Magyarország királyaként használunk. Kelt Budán, Szent Máté apostol és evangélista ünnepe utáni legközelebbi szerdán, az Úr ezeröttszázhetedik esztendejében, magyarországi stb. uralkodásunknak a tizenhetedik, a csehországinak pedig a harminchetedik évében. Ulászló király saját kezemmel írtam. Gosztonyi János váci választott püspök.

³¹ Vö. a latin szöveg 28. jegyzetével!